

DRUHÁ HORA

HĽADANIE ZRELOSTI
A ZMYSLUPLNOSTI ŽIVOTA

A stylized landscape illustration on a textured, light-colored background. The scene features two large, rounded hills. The left hill is colored in a vibrant teal, while the right hill is a warm, reddish-orange. The foreground is a dark, muted green. At the base of the hills, there are several small, simple houses with red roofs. The overall style is graphic and minimalist.

DAVID
BROOKS

DRUHÁ HORA

David Brooks

Copyright © 2019 by David Brooks

All rights reserved.

This translation published by arrangement with Random House,
an imprint and division of Penguin Random House LLC

Vydala Porta libri Bratislava v roku 2021 ako svoju 168.
publikáciu.

Z anglického originálu *The Second Mountain*

preložila Miroslava Bajaníková.

Básne prebásnila Jitka Rožňová.

Jazyková úprava: Barbora Benešová

Grafický dizajn a DTP: Karol Prudil

ekniha : Radovan Rumanovič

Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováná, uložená do
informačných systémov ani inak rozširovaná (elektronicky alebo
mechanicky) bez predchádzajúceho písomného súhlasu
vydavateľa.

Porta libri

Legionárska 4

81107 Bratislava

tel.: 02 – 55 64 08 68

ISBN 978-80-8156-224-2

porta@porta.sk

www.porta.sk

PRE ANNU,
KTORÁ PRINIESLA
NEVÍDANÚ RADOSŤ

Úvod

Z času na čas sa mi podarí stretnúť človeka, z ktorého sála radosť. Je to ten typ ľudí, ktorí doslova vyžarujú akési vnútorné svetlo. Sú láskaví, pokojní, vedia sa tešiť z malých vecí a byť vďační za tie veľké. Nie sú to dokonalí ľudia. Aj oni bývajú vyčerpaní a napätí. Mýlia sa vo svojich úsudkoch. No žijú pre ostatných, nie pre seba. Prijali vážny záväzok voči svojim rodinám, povolaniu, komunite či voči svojej viere. Vedia, prečo na tomto svete sú, a skutočnosť, že môžu naplňovať svoje životné poslanie, im prináša hlboké uspokojenie. Títo ľudia to v živote nemajú ľahšie ako iní. Odlišuje ich však to, že sa rozhodli vziať na svoje plecia aj bremená tých ostatných. Napriek tomu z nich vyžaruje pokoj, akási tichá odhodlanosť. Prejavujú o vás záujem, vďaka nim sa cítite milovaní a pochopení a tešia sa, keď sa vám darí.

Pri stretnutí s takýmito ľuďmi si uvedomíte, že ich radosť je viac ako prejavovaný cit, že je to skôr životný postoj. Všetci z času na čas prežívame nejaké chvíľkové nadšenie, ak napríklad dosiahneme nejaké víťazstvo, no existuje aj iný druh trvalej radosti. Touto radosťou sú naplnení ľudia, ktorí nie sú posadnutí sami sebou, ale rozdávať svoj život iným.

Ak by sme si chceli predstaviť, že život človeka má nejaký tvar, u spomínaných ľudí by to bol tvar dvoch hôr. Doštudujú, začnú pracovať alebo si založia rodinu a zadefinujú si horu, na ktorú by mali vyliezť – stanem sa policajtom, lekárom, podnikateľom, čímkoľvek. Keď sme na tej prvej hore, všetci musíme plniť isté životné úlohy: vybudovať si identitu, osamostatniť sa od rodičov, rozvíjať svoj talent, upevniť si vlastné povedomie a zanechať vo svete nejakú stopu. Pri lezení na túto prvú horu človek venuje pomerne dlhý čas budovaniu vlastnej povesti. Neustále si kontroluje skóre. Ako sa mi darí? Do akej miery som uspel? Kde sa nachádzam v rebríčku? Ako hovorí psychológ James Hollis, v tomto období máme tendenciu veriť, že sme to, čo si o nás okolitý svet myslí.

Ciele, ktoré si vytyčujeme na prvej hore, patria k tým bežným métam preferovaným súčasťou spoločnosťou – dosiahnuť úspech, mať dobrú povest', byť vítaný v tých správnych spoločenských kruhoch a prežívať

osobné šťastie. Všetky tie normálne veci života – pekný dom, zdravá rodina, príjemné dovolenky, kvalitné jedlo, spoľahliví priatelia, a tak ďalej.

A potom sa niečo stane.

Niektorí sa vyškriabu na vrchol prvej hory, okúsia úspech a zistia, že ten je ... neuspokojivý. „To má byť všetko?“ kladú si otázku. Cítia, že musí existovať ešte iná, zmysluplnejšia cesta, po ktorej by sa mohli vydať.

Iných zhodí z prvej hory nejaký životný nezdar. Niečo sa pokazí v pracovnom živote, v rodine alebo z nejakého dôvodu utrpí ich povest'. Život odrazu nepripomína síce pomalý, no bezpečný výstup na horu úspechu. Ich cesta má zrazu iný ráz a prináša iba sklamanie.

Ďalším do cesty vtrhne čosi nečakané a totálne im nabúra plány – smrť dieťaťa, diagnóza rakoviny, boj so závislosťou, či iná tragédia, ktorá od základu zmení pôvodný životný scenár. Nech už je príčina akákoľvek, jej dôsledkom je to, že títo ľudia sa už nenachádzajú na hore. Sú tam dolu, hlboko v údolí plnom zmätku či utrpenia. A mimochodom, toto sa môže prihodiť v každom veku, kedykoľvek medzi ôsmym a osemdesiatym piatym rokom života, či dokonca aj neskôr. Na to, aby vás to zhodilo z vašej prvej hory, nie je nikdy príliš skoro ani neskoro.

A práve tieto obdobia zármutku dokážu odhaliť naše najhlbšie vnútro a pripomenúť nám, že sme iní, ako sme si mysleli. V tom údolí ľudia dopadli na zem tak tvrdo, že sa rozlomili vo dvoje a ukázalo sa všetko, čo je v ich vnútri. Ten pád im pripomenul, že okrem tváre, ktorú ukazovali vonkajšiemu svetu, majú ešte ďalšie vrstvy, ktoré zanedbávali, a je v nich podhubie, z ktorého rastú najtajnejšie zranenia a najsilnejšie túžby.

Niektorí sa pod tlakom takéhoto trápenia stiahnu do seba. Pochytí ich ešte väčší strach a hnev. V obavách sa odvracajú od toho, čo vo svojom vnútri našli. Začnú žiť ešte viac frustrujúcim a samotárskym životom. Asi všetci poznáme starých ľudí, ktorí v sebe donekonečna živia svoju zatrpknutosť. Nedostáva sa im zaslúženej úcty. Ich dni sú naplnené spomienkami na tú či onú krivdu, ktorá ich v živote postretla.

Pre iných sa toto údolie stane akousi druhou kolískou. Obdobie útrap

preruší povrchný tok všedných dní. Nazrú hlbšie do svojho vnútra a uvedomia si, že hlboko v tej pôde, tam v tých najcitlivejších miestach, existuje akási základná schopnosť milovať, túžba prekročiť vlastný tieň a starať sa o iných. A stretnutie s touto túžbou ich pripraví na cestu k novej celistvosti. Odrazu vidia známe veci novou optikou. Slová *miluj blížneho svojho ako seba samého* už nie sú len frárou, ale každodennou realitou. Ich život nesie hlboké stopy najťažších výziev a spôsoby, ako na ne reagovali.

Tých, ktorí vďaka životnému trápeniu narástli, čakajú dve menšie existenčné vzbury. Tou prvou je vzburá proti ideálnej podobe ich vlastného ega. Keď ešte stáli na prvej hore, ich ego malo istú predstavu o svojich cieľoch – istú víziu nadobudnutého postavenia, príjemných chvíľ, úspechu. Na dne údolia sa týchto ideálov svojho ega vzdávajú. Prirodzene, naďalej tieto sebecké túžby pociťujú a občas im dokonca podľahnú. No celkovo si uvedomujú, že honba za túžbami ich vlastného ega nikdy nedokáže naplniť potreby novoobjavených zákutí ich najhlbšieho vnútra. Ak by sme to mali zhrnúť slovami Henriho Nouwena, prídu na to, že v porovnaní s ideálom svojho ega majú jednoznačne navrch.

Tou druhou je vzburá proti väčšinovej kultúre. Celý život si do hlavy vtĺkali ekonomické poučky, respektíve žili uprostred kultúry, ktorej odkazom bolo, že človeka poháňa vpred ich vlastný záujem – peniaze, moc či sláva. Nastal však zlom a už im nezáleží na tom, čo by podľa ostatných ľudí mali chcieť. Teraz chcú túžiť po veciach, po ktorých sa naozaj oplatí túžiť. Ich túžby ich samých prerástli. Svet naokolo im hovorí, aby boli dobrými spotrebiteľmi, aby sa zmocnili vecí, no oni už túžia po tom, aby sa niečo zmocnilo ich – nejaké vyššie poslanie, boj za správnu vec. Svet naokolo ich presviedča, aby boli nezávislí, no oni chcú skôr vzájomnosť – vzájomnú previazanosť v sieti vrúcnych a skutočných vzťahov. Svet naokolo ich nahovára, aby chceli osobnú slobodu, no oni prahnú skôr po dôvernosti, zodpovednosti a odovzdanosti. Svet naokolo ich núti škriabať sa po rebríku úspechu, no oni by radšej pomohli rásť niekomu druhému. Titulky časopisov na pulloch im vnucujú otázku „Čo robiť, aby som bol v živote šťastný?“, no oni hľadajú ďaleko na niečo väčšie ako osobné šťastie.

Tí, ktorí vďaka životnému trápeniu narástli, majú dosť odvahy na to, aby nechali čas svojho starého ja odumrieť. Čas strávený dole v údolí zmenil ich motivácie. Ich pozornosť sa obrátila od seba samých k niečomu či niekomu inému.

V tomto momente ľudia zistia: „Och, tá prvá hora vôbec nebola tá moja hora. Predo mnou je úplne iná, oveľa vyššia hora – to je ona.“ Druhá hora nie je opakom tej prvej. Vyjsť na druhú horu neznamená odmietnuť prvú horu. Je to nová cesta, po skončení tej predchádzajúcej. Je to nová, štedrejšia a uspokojivejšia fáza života.

Keď sa niečo také prihodí, niektorí ľudia zmenia od základov svoj život. Ukončia svoju právnickú prax a odsťahujú sa do Tibetu. Zavesia na klinec prácu konzultantov a začnú učiť deti v škole chudobnej časti mesta. Iní zotrávajú vo svojom odbore, no svoj čas a energiu investujú inak ako predtým. Mám kamarátku, ktorá vybudovala úspešnú firmu v Central Valley v Kalifornii. Ten biznis si nechala, no väčšinu času venuje budovaniu predškolských zariadení a zdravotných centier pre svojich zamestnancov a ich rodiny. Stúpa na druhú horu.

Ďalší si nechajú tie isté džoby a fungujú v tých istých manželstvách, no prejdú určitou premenou. Už to nie je o nich samotných, ale o akomsi vyššom záujme. Ak ide o riaditeľov školy, ich najväčšou radosťou je úspech ostatných učiteľov. Ak sú manažérmi vo firme, svoju úlohu vidia skôr v mentoringu ako v kontrolovaní iných a energiu investujú do rozvoja svojich kolegov. Chcú, aby ich pracovisko bolo „hustým a obohacujúcim“ priestorom, kde si každý nájde zmysluplné miesto – nie „riedkym a plytkým“ kancelárskym miestom, kam ľudia chodia len zarábať peniaze.

V knihe *Každodenná múdrosť (Practical Wisdom)* spomínajú autori – psychológ Barry Schwartz a politológ Kenneth Sharp – príbeh muža menom Luke, ktorý sa živil upratovaním v nemocnici. Na jednom oddelení tam ležal chlapec, ktorý sa s niekým pobil a upadol do kómy. Každý deň ho chodil navštíviť otec, ktorý pri lôžku presedel v tichosti celé hodiny. Takto sa to opakovalo asi šesť mesiacov. Jedného dňa prišiel Luke upratať jeho izbu, no otec si práve odskočil von zapáliť cigaretu. O čosi neskôr ho Luke náhodou stretol na chodbe. Otec ho okríkol a začal mu vyčítať, že v ten deň vôbec neprišiel synovi upratať.

Človek, ktorý by sa v tej chvíli nachádzal na prvej hore, by svoju prácu vnímal ako upratovanie izieb. „Izbu, kde leží váš syn, som samozrejme upratal,“ odvrkol by otcovi, „nemôžem zato, že vy ste práve šli fajčiť.“ Reakcia hodná druhej hory by sa podriadila vnímaniu, podľa ktorého je vašou prácou služba pacientom a ich rodinám. Ide o napĺňanie ich potrieb v krízovom období. A tá reakcia by bola, *tento človek potrebuje potešenie a porozumenie – upracem tú izbu ešte raz.*

A presne to aj Luke urobil. Ako neskôr povedal autorom: „Upratal som ju preto, aby ma pritom ten otec videl ... Viem si predstaviť, ako sa cíti. Jeho syn v tej izbe leží pol roka. Trochu sa nechal uniesť a tak som to šiel znova upratať. Nehneval som sa naňho. Myslím, že ho viem pochopiť.“¹

Alebo taký Abraham Lincoln. V mladosti ho celkom ovládala túžba po sláve a moci a to do takej miery, že mu intenzita tej túžby naháňala strach. No zachovanie celistvosti Únie bolo úlohou tak obrovských rozmerov a významu, že jeho osobné záujmy museli ísť bokom. Hodil vlastné ambície za hlavu a vydal sa na cestu k svojej druhej hore.

V novembri 1861 navštívil generála Georga McClellana v nádeji, že ho osobne presvedčí, aby pritvrdil boj proti silám Konfederácie. Keď Lincoln dorazil na miesto, generál McClellan nebol doma, a tak komorníkovi povedal, že spolu s ministrom zahraničných vecí Williamom Sewardom a pobočníkom Johnom Hayom, že naňho spolu s ministrom počkajú v salóne. Keď sa McClellan o hodinu neskôr vrátil, iba prešiel popri miestnosti, kde naňho prezident čakal. Lincoln mu dal ďalších tridsať minút. Potom sa však vo dverách objavil komorník a oznámil, že McClellan si už šiel ľahnúť a Lincolnu prijme niekedy inokedy. Generál sa rozhodol zahrať si s Lincolnom malú mocenskú hru.

Pobočník Hay bol pobúrený. Ako si niekto môže dovoliť takto nehorázne ignorovať prezidenta Spojených štátov? Lincoln však zostal pokojný. „Bude lepšie, ak tentokrát,“ obrátil sa k Sewardovi a Hayovi, „nebudeme komentovať otázky etikety a osobnej dôstojnosti.“ Tu nešlo oňho. V hre nebola jeho hrdosť. Pokojne by tam čakal večne, ak by to znamenalo, že nájde generála, ktorý vyrazí do boja za Úniu. Lincoln už

dávno zahodil osobné ambície. Stredobodom jeho života bol iný, vyšší záujem. Bol úplne zameraný na niečo mimo neho, nie v ňom.

A práve toto je kritický moment, podľa ktorého sa dá rozpoznať, či sa nachádzate na svojej prvej či druhej hore. Na čo ste najviac zameraní? Je to vaše ego, alebo niečo, čo sa nachádza mimo neho?

Ak je prvá hora o budovaní ega a definovaní vlastnej identity, tá druhá je o zbavovaní sa toho ega a vzdávaní sa vlastného ja. Ak je prvá hora o získavaní, tá druhá hora je o prispievaní. Ak je prvá hora elitárska – dôležité je stúpať nahor – tá druhá je rovnostárska – dôležité je zotrvať na úrovni tých, ktorí to potrebujú a kráčať s nimi po ceste života ruka v ruke.

Na druhú horu sa lezie úplne inak, ako na tú prvú. Prvú horu dobývate. Identifikujete vrchol, určíte smer a škriabete sa nahor dovtedy, kým ho nedosiahnete. Vaša druhá hora dobýva vás. Podľahnete volaniu iného vrcholu, odpoviete naň a vydáte zo seba maximum, aby ste vyriešili nové výzvy nespravodlivosti, ktoré sa pred vami objavili. Na prvej hore musíte byť ambiciózni, strategickí a nezávislí. Na druhej hore napredujete cez budovanie vzťahov, vďaka dôvere a vytrvalosti.

Už viem dosť rýchlo rozpoznať ľudí z prvej a druhej hory. Tí prví sú často bezstarostní, zaujímaví a je s nimi zábava. Zvyknú mať za sebou pozoruhodné pracovné úspechy a poznajú tie najvychytenejšie reštaurácie v meste. Ani ľudia z druhej hory sa rozhodne nebránia potešeniam tohto sveta. Vedia si vychutnať pohár dobrého vína alebo deň na pláži. (Nie je nič horšie ako ľudia, ktorí tak zduchovneli, že zabudli milovať tento svet.) Dokázali sa však nad tieto potešenia povzniesť na ceste k dosiahnutiu morálnej radosti – pocitu, že prispievajú svojím životom k nejakému vyššiemu dobru. Ak by si museli vybrať medzi zábavou a radosťou, ich voľba je radosť.

Ich dni sú častokrát úmorné, pretože ponúkli svoj čas a energiu ostatným a tí ich zahrňajú požiadavkami a prosbami. Ich život takto naberá čoraz širší záber, aktivujú sa tie najvnútornejšie zákutia ich osobností a oni berú na seba čoraz viac zodpovednosti. Ako to vyjadril aj C. S. Lewis, rozhodli sa, že „bremeno slávy môjho blížneho by som si mal vyložiť na plecيا každý deň. Je to náklad taký ťažký, že ho unesie len

veľká pokora, a každý pyšný chrbát sa pod ňou zlomí.“²

Rovnako dokážem rozoznať aj organizácie z prvej či druhej hory. Občas sa stane, že pracujete pre firmu či navštevujete školu, ktorá vo vás nezanechá žiadnu stopu. A tak sa z nej snažíte dostať aspoň to, pre čo ste prišli, a odchádzate. Organizácie z druhej hory sa ľudí hlboko dotýkajú a zanechajú v nich trvalé stopy. Vždy veľmi presne viete, že máte pred sebou človeka, ktorý patril k „mariňákom“, absolvoval Morehouse College, vyštudoval hudobnú školu Juilliard, alebo pracoval pre NASA. Tieto inštitúcie majú akýsi vyšší spoločenský cieľ, zdieľaný súbor rituálov a jedinečný historický príbeh. Pestujú sa v nich kvalitné vzťahy a vyžadujú si plné nasadenie. Sú to vzdelávacie inštitúcie, ktorým nejde len o vzdelávanie, ale o transformáciu.

PLÁN

Hlavným zámerom tejto knihy je popísať proces, ako jednotlivci prechádzajú z prvej na druhú horu, ukázať, ako taký život naplnený hlbším zmyslom a radosťou vyzerá. Chcem to vziať pekne postupne a do detailov. Každý vám hovorí, že by ste sa mali oddať cieľu, ktorý je väčší ako vy sami, no nikto vám už neporadí, ako na to.

Mám aj druhý cieľ, a tým je ukázať, ako z prvej na druhú horu dokážu prejsť celé komunity či organizácie. Toto je v konečnom dôsledku kniha o obnove, o tom, ako niečo rozdelené a odcudzené môže nadobudnúť novú celistvosť a úplnosť. Našu spoločnosť poznačil veľký nedostatok vzájomnej prepojenosti, trpíme krízou solidarity. Obklopuje nás kultúra hyperindividualizmu. Neustále na nás dolieha napätie, ktoré existuje medzi vlastnou osobnosťou a spoločnosťou, medzi jednotlivcom a skupinou. Za posledných šesťdesiat rokov sme sa príliš naklonili na stranu vlastného ja. Uniknúť sa dá iba znovunastolením rovnováhy, vybudovaním kultúry, ktorá bude ľudí povzbudzovať k posilňovaniu vzťahov, komunít a záväzkov – všetkých tých vecí, po ktorých tak prahne, hoci ich zároveň podryvame svojim hyperindividualistickým spôsobom života.

V prvej časti knihy podrobnejšie popíšem to, ako k životu na druhej hore vlastne dochádza. Vylezieme spolu na stráne prvej hory, zlezieme po zadnej stene do údolia a potom opäť hore – na druhú horu. Prosím,

neberte túto metaforu úplne doslova. Neexistuje predsa jediný scenár, ktorý by popísal každý ľudský život. (Moja manželka sa napríklad na druhú horu dostala skôr, ako je to bežné. Na rozdiel od väčšiny z nás vyrástla v prostredí, ktoré kládlo dôraz na morálne záväzok, nie na úspech jednotlivca.) Metaforu s dvomi horami používam na to, aby som dokázal popísať formou naratívu dva odlišné morálne princípy, ktoré si môže človek zvoliť – a síce život zameraný na seba a život, ktorý ponúka ako dar ostatným. Rád by som ukázal, aký neuspokojivý je ten prvý spôsob, napriek tomu, že je v našej kultúre taký bežný. Pokúsim sa popísať skúsenosti ľudí na ich ceste k zmysluplnejšiemu životu a zdieľať dôležité poznania, ktoré na tejto ceste odhalili. Väčšina z nás sa v umení žiť správne časom zlepšuje, vďaka čomu sa z nás stávajú hlbší a múdrejší ľudia a táto kniha sa pokúša zachytiť tie podstatné časti toho procesu.

V druhej časti knihy nasleduje popis toho, ako ľudia s mentalitou druhej hory žijú. Ak ste na prvej hore, váš život je veľmi mobilný a flexibilný. Ľudia na druhej hore sú hlboko zakorenení a oddaní. Život na druhej hore je životom záväzku. Pri popise toho, ako vyzerá život ľudí na druhej hore, vlastne hovorím o tom, ako títo ľudia dokážu voči druhým prijímať tie najväznejšie záväzky a naplňovať ich mimoriadne horlivým a obetavým spôsobom. Títo ľudia si nenechávajú žiadne zadné dvierka. Už sa nechystajú odísť. Ľudia na druhej hore sa plne zaviazali k jednej či všetkým štyrom položkám v nasledujúcom zozname:

Povolanie

Manžel/manželka a rodina

Životná filozofia alebo viera

Komunita

Záväzok je, keď niečo dokážeme sľúbiť (a splniť) bez očakávania odmeny. Záväzok je, keď sa do niečoho zamilujeme a následne okolo toho vybudujeme pomyselné lešenie istého druhu správania pre chvíle, keď tá láska oslabne. V druhej časti knihy sa pokúsim popísať, ako človek na seba berie záväzok: ako ľudia pocítia, že sú k niečomu povolani a následne tomu zasvätia život, ako sa rozhodnú, s kým vstúpiť

do manželstva a sú v tom manželstve potom šťastní, na základe čoho si vyberú svoju vlastnú životnú filozofiu a ako prežívajú vieru, ako ich pohltí túžba slúžiť svojej komunite a ako pomáhajú aj ostatným vybudovať fungujúce komunity. Miera naplnenosti nášho života priamo súvisí s tým, pre aké záväzky sa rozhodujeme a ako ich v živote plníme – napriek tomu, že sú niekedy protichodné a narážajú na seba.

Niektorí z ľudí, ktorých budem na nasledujúcich stránkach popisovať, viedli mimoriadne kvalitný život. Úprimne povedané, je málo pravdepodobné, že podobnú úroveň spokojnosti niekedy vy či ja dosiahneme. Vždy budeme o krok pozadu, lebo sme obyčajné ľudské bytosti a vždy nám pôjde v prvom rade o seba, či si to chceme priznať alebo nie. V každom prípade je dôležité nastaviť si latku vysoko. Je dôležité nechať sa inšpirovať príkladmi iných a nezabúdať na to, že život v znamení pevných záväzkov je možný. Ak sa nám to nebude dariť, bude to iba preto, že nám v tom bránia naše vlastné obmedzenia, nie preto, že sme sledovali nesprávny ideál.

ČO SOM SA NAUČIL

Rozdiel medzi prvou a druhou horou je trochu aj ako rozdiel medzi cnosťami z profesijného životopisu a cnosťami z rozlúčkovej reči na pohrebe, ako som to urobil v mojej predchádzajúcej knihe *Cesta k charakteru (The Road to Character)*. A na tomto mieste by som rád priznal, že túto aktuálnu knihu píšem aj preto, aby som doplnil nedostatky tej predchádzajúcej. Stále si myslím, že od ľudí popísaných v *Ceste k charakteru* sa toho môžeme veľa naučiť. No tá kniha vznikla v istom čase, v určitom špecifickom bode mojej životnej cesty. Tých päť rokov, ktoré uplynuli od jej vydania, bolo najbúrlivejších v mojom doterajšom živote. A tie roky – občas naplnené bolesťou, inokedy radosťou – mi poslúžili ako nadstavbové štúdium umenia žiť a zvládať nástrahy života. Od tej knihy som urazil poriadny kus na ceste k hlbšiemu porozumeniu.

V čase písania *Cesty k charakteru* som bol uväznený v individualizme. Veril som, že najlepší recept na kvalitný život je sledovať vlastnú agendu, chopiť sa kormidla a navigovať svoju loď uprostred oceánu. Bol som presvedčený o tom, že každý si svoj charakter buduje predovšetkým vlastným úsilím. Identifikuje svoj primárny hriech, svoje

základné charakterové nedostatky a všetku svoju vôľu nasmeruje k posilneniu týchto najslabších článkov.

Dnes už neverím, že pri formovaní charakteru ide predovšetkým o snahu jednotlivca, respektíve, že sa deje na individuálnej báze. Už neverím, že budovanie charakteru je ako tréning v telocvični – že si odcvičíte svoje a výsledkom je čestnosť, odvaha, integrita či húževnatosť. Dnes si naopak myslím, že kvalitný charakter človeka je vedľajším produktom rozdávania sa iným. Milujete veci, ktoré sú hodné lásky – venujete svoje úsilie komunitě či vyššiemu cieľu, vytvárate záväzky voči iným ľuďom, budujete si nepreniknuteľnú spleť láskyplných vzťahov, vzdávate sa vlastného ega v aktoch každodennej služby iným tak, ako sa oni vzdávajú seba v aktoch každodennej služby voči vám. Mať dobrý charakter je hodnotná vec a na ceste jeho budovania sa človek veľa naučí. No existuje ešte niečo hodnotnejšie a lepšie – a to je morálna radosť. To je ten vnútorný pokoj a radosť, ktorý k nám prichádza, keď sa blížime k vtelenej, zosobnenej, dokonalej láske.

Okrem toho som sa musel vzdať aj viery, že kultúrne a morálne štruktúry dnešnej spoločnosti sú v poriadku a chce to len dať si do poriadku osobné životy. Pod vplyvom osobných, národných aj globálnych udalostí sa môj pohľad na vec za ostatných pár rokov podstatne zradikalizoval.

Dnes som celkom presvedčený o tom, že bezbrehý individualizmus charakteristický pre našu súčasnú kultúru má katastrofálne dôsledky. Dôraz kladený na jednotlivca – na individuálny úspech, naplnenie, slobodu, sebarealizáciu – je skutočná tragédia. Začal som veriť, že kvalitný život si vyžaduje oveľa zásadnejšiu premenu. Nestačí pracovať na vlastných nedostatkoch. Musí sa od základov zmeniť celá kultúrna paradigma – je nevyhnutné opustiť hyperindividualistický typ myslenia a nahradiť ho vzťahovým nastavením druhej hory.

PREČO SME TU

Túto knihu som okrem iného napísal aj preto, aby som si pripomenul, aký život chcem žiť. Je to údel nás, spisovateľov, že širokej verejnosti odhaľujeme svoje vlastné otázky, hoci sa snažíme predstierať, že

nepíšeme o sebe, ale o niekom inom. Chcem tým povedať, že sa snažíme poučovať iných o tom, čo sa v skutočnosti musíme naučiť my sami. Ja som sa na svoju prvú horu dostal vďaka obrovskej dávke šťastia. Môj profesionálny úspech ma samého zaskočil. No ten výstup zo mňa urobil človeka s istými vlastnosťami – odmeraného, nezraniteľného a nekomunikatívneho, minimálne pokiaľ šlo o môj súkromný život. Vo vzťahoch som sa vyhýbal zodpovednosti. So svojou bývalou manželkou sme sa dohodli, že o našom manželstve a rozvode nebudeme hovoriť na verejnosti. Keď sa však dnes obzriem späť a snažím sa rozoznať svoje životné omyly a hriechy, väčšinou vidím zlyhania v zanedbávaní ostatných a nedostatok prítomnosti v živote tých, ktorí mi mali byť najbližší. Ide takmer výlučne o hriechy spojené s odcudzením – unikanie, vorkoholizmus, vyhýbanie sa konfliktom, neschopnosť konať empaticky či vyjadriť otvorene vlastné pocity či názory. Dobrou ilustráciou toho sú dvaja moji dávni a drahí priatelia, ktorí bývajú viac než tristo kilometrov odo mňa. Udržať naše priateľstvo si celé roky z ich strany vyžadovalo neskutočnú dávku trpezlivosti a odpúšťania, zatiaľ čo ja som bol príliš zaneprázdnený, nezorganizovaný či vzdialený na to, aby som im pomohol, prípadne pre nich vôbec existoval. Keď dnes o týchto vzácných priateľstvách premýšľam, mieša sa vo mne vďačnosť s hanbou a tento motív – toto odcudzenie sa všetkému, čo milujem, spôsobené rozhodnutím uprednostniť svoj kalendár pred ľuďmi a produktivitu pred vzťahmi – sa mojím životom ťahá ako dlhá červená niť.

Kto seje hriech, zožne hriech. Tieto moje zlyhania sa nahromadili a v roku 2013 sa na mňa zrútili ako lavína. V tom roku sa môj život ocitol v údolí. Realita, ktorá kedysi definovala môj svet, tu zrazu nebola. Naše dvadsaťsedemročné manželstvo sa rozpadlo a zo spoločnej domácnosti som sa pre tento nedodržaný záväzok musel odsťahovať. Naše deti stáli v tej chvíli na prahu dospelosti a buď už odišli na vysokú, alebo sa tam práve chystali. Vídali sme sa, keď sme si vyšli na večeru alebo tak podobne, no už to neboli tie krásne pätnásťsekundové stretnutia na chodbe či v kuchyni u nás doma. Celý svoj dospelý život som strávil v konzervatívnom prostredí, no môj konzervatizmus prestal byť populárnym väčšinovým konzervativizmom, a tak som sa ocitol aj

v intelektuálnom a politickom osamotení. V tomto prostredí sa odohrával aj môj spoločenský život, a tak sa aj tieto väzby pretrhali. Uvedomil som si, že mnohé moje priateľstvá boli plytké. Ľudia za mnou nechodili so svojimi problémami, lebo som v nich nevzbudzoval pocit, že sa mi môžu zveriť a vystaviť sa zraniteľnosti. Bol som stále veľmi zaneprázdnený, stále v pohybe.

Chýbali mi pevné korene, bol som osamotený, ponížený a rozpoltený. Spomínam si, že som to obdobie prežil v stave pripomínajúcom permanentné alkoholové opojenie – žiadna emócia nedokázala preniknúť pod povrch, hoci som si dokola púšťal všetky írské balady o nešťastnej láske od Sinéad O'Connor a Snow Patrol. V zúfalstve som obťažoval svojich priateľov a keď si na to dnes spomeniem, čomu sa úporne snažím vyhnúť, ešte vždy sa cítim trápne. Nedokázal som sa k nikomu a k ničomu pripútať a kládol som si otázku, ako by mal vyzeráť zvyšok môjho života. Inak povedané, stal sa zo mňa päťdesiatdvaročný unavený chlap s problémami dvadsaťdvaročných.

Skutočnosť, že som zlyhal vo vzťahovom záväzku, ktorý som kedysi dal, ma nútila stráviť nasledujúcich päť rokov premýšľaním a čítaním o tom, čo to znamená urobiť záväzok a ako dať vlastnému životu zmysel – najmä, keď ma bežne definovaný úspech vonkoncom prestal naplňovať. Kniha, ktorú držíte v rukách, je výsledkom tohto hľadania. Bol to môj pokus nakopať sebe samému zadok, bola to súčasť mojej kontinuálnej snahy prepracovať sa pomocou písania k lepšiemu životu. „Kniha musí byť sekerou na zamrznuté vody v našom vnútri,“ napísal kedysi Kafka. Mala by nás zobudiť a udrieť priamo do tváre. Písanie tejto knihy mi v tom veľmi pomohlo.

No dúfam, že z nej budete mať nejaký osoh aj vy. Pri úvahách o poslaní spisovateľov rád používam pozorovanie D. T. Nilesa, ktorý povedal: Sme ako žobráci, ktorí sa pokúšajú ostatným žobrákom ukázať, kde našli kus chleba. Už na najbližších stránkach sa presvedčíte, že v tejto knihe citujem mnoho ľudí oveľa múdrejších ako ja. A bude ich naozaj veľa. Musím dodať, že sa za to vôbec nehanbím. V priebehu písania tejto knihy som sa totiž často prichytil pri pochybnostiach o tom, či patrím aj ja k skutočným spisovateľom. Vnímam sa skôr ako učiteľ, respektíve ako akýsi sprostredkovateľ. Používam kurikulum

zostavené z poznania a múdrosti iných a snažím sa ho posunúť druhým.

A napokon, táto kniha je aj mojou reakciou na súčasné dianie, ktoré považujem za historicky významné. Celých šesťdesiat rokov bolo v centre našej kultúry uctievanie vlastného ja. Učili nás, ako s ním pracovať, ako doňho investovať, ako ho vyjadriť. Kapitalizmus, meritokracia a moderné sociálne vedy pomohli z egoizmu urobiť normu, vďaka nim sme sa vyrovnali s tým, že jedinou skutočnou motiváciou človeka je egocentrickosť – túžba po peniazoch, postavení a moci. Nenápadne prispeli k rozšíreniu všeobecne prijímanej domnienky, že dávať, o niečo sa starať a milovať, to všetko je len akousi čerešničkou na spoločenskej torte.

Ak je celá spoločnosť postavená na egocentrických záujmoch, jej členovia sa navzájom odcudzujú, rozdeľujú sa na frakcie a žijú oddelené životy. A presne toto sa nám prihodilo. Zišli sme dolu do údolia. Za rozklad súčasnej politiky je zodpovedný rozklad našich vlastných morálnych a kultúrnych základov – toho, ako sa jeden k druhému správame, ako dávame najavo svoju odlišnosť, ako presadzujeme individuálne hodnoty, ktoré sa stali vodami, v ktorých všetci plávame. Kultúra prvej hory sa ukázala ako neuspokojivá a mňa to neprekvapuje.

Naša spoločnosť sa premenila na jednu veľkú konšpiráciu namierenú proti radosti. Priznala neúmernú dôležitosť rozdeľujúcej časti nášho vedomia – nášmu rozumu – a venovala príliš málo pozornosti spájajúcej časti nášho vedomia – nášmu srdcu a duši. Sme svedkami šokujúceho nárastu mentálnych ochorení, samovrážd a zvýšenia hladiny nedôvery. Príliš sa spoliehame na svoje kognitívne znalosti tam, kde by sme mali počúvať svoje emócie. Sme príliš utilitaristickí tam, kde by sme mali vnášať morálne rozhodnutia. Úzko individualisticky konáme tam, kde by sme mali uprednostniť komunitu.

A tak nám – jednotlivcom aj celej spoločnosti – nezostáva nič iné, ako vydať sa na cestu hľadania svojej druhej hory. Neznamená to odmietnuť všetko, čo sme dosiahli na tej prvej – dobrú prácu alebo malé radosti pohodlného života. Všetci v živote potrebujeme aj každodenné povzbudenie pre naše individuálne sebavedomie. Chce to však zmenu kultúry – zmenu hodnôt a prevládajúcej filozofie, prehodnotenie mocenských štruktúr vo vnútri našej spoločnosti. Je to o prehodení

výhybky z jedného druhu myslenia na iný. Je to o hľadaní étosu, ktorý by schopnosť prijať záväzok umiestnil späť do centra nášho života.

Dobrou správou je, že ak do našich komunít investujeme drobné mince, tie nám to vrátia v celých bankovkách. Ak som si zo svojho vlastného hľadania za ostatných päť rokov niečo odniesol, je to poznanie, že svet je záhadnejší, zvláštnejší, mystickejší a oveľa prepojenejší ako čokoľvek, čo sme si dokázali predstaviť na prvej hore.

Dávame si príliš nízke ciele. Chodíme v topánkach, ktoré sú nám už malé. Svoje dni trávim zápasom o bezcenné prejavy uznania a o drobné kariérne víťazstvá. Ponúka sa nám však radostnejší spôsob bytia – nie o kúsok, len o pár schodov lepší, ale o niekoľko poschodí lepší a radostnejší! Stojíme v rade, aby sme sa mohli na chvíľku dostať pod lampu solária. Môžeme opustiť ten rad, vyjsť von a kúpať sa v lúčoch skutočného slnka.

Pri stretnutiach s ľuďmi, ktorí žijú životy hlbokých záväzkov, ma vždy a znova prekvapí tá istá vec – radosť naozaj existuje.

RADOSŤ

Skôr ako sa pustíme do cestopisu putovania cez dve hory, ešte by som sa rád pristavil pri tej poslednej myšlienke – o reálnej povahe radosti. Naša verejná diskusia tápa, keď príde na pomenovanie definície dobrého života. Často počujeme, že dobrý život sa rovná šťastný život. Žijeme tak, aby sme v súlade so zakladajúcimi listinami nášho národa neustále hľadali vlastné šťastie.

Dá sa povedať, že všetky druhy šťastia by nám mali prinášať spokojnosť, povznesenie a povzbudenie. No výraz „šťastie“ môže znamenať veľmi veľa rôznych vecí. Preto je dôležité rozlišovať medzi pojmami *šťastie* a *radosť*.

V čom je teda ten rozdiel? Šťastie zahŕňa akýsi druh víťazstva, ktorý pre seba dosiahneme, je to moment, keď rastie naše vlastné *ja*. Šťastie sa dostaví vo chvíli, keď sa priblížime k vytýčenému cieľu, keď sa veci vyvíjajú podľa nášho plánu: Významne vás povýšia v práci. Dokončíte vysokú školu. Váš tím vyhrá Super Bowl. Vychutnáte si fantastické jedlo. Šťastie sa častokrát spája s otvorením nových možností, s nejakým úspechom, nadobudnutím nových zručností, prípadne s dosiahnutím

výrazného zmyslového potešenia.

Na druhej strane radosť so sebou väčšinou nesie istú premenu vlastného *ja*. Prichádza vtedy, keď sa bariéra medzi vami a inou osobou či entitou rúca a vy pocítite, ako splývate v jedno. Radosť je prítomná v pohľade plnom nevýslovnej lásky medzi matkou a jej dieťaťom. Je tam, keď turistu premôže nádhera okolitých hôr a cíti súznenie s prírodou. Keď sa skupina priateľov vlní v spoločnom víre tanca pri obľúbenej hudbe. Radosť je často spojená so zabudnutím na seba. Šťastie je to, za čím kráčame v ústrety prvej hore. Radosť je vedľajším produktom života na druhej hore.

K vytváraniu a šíreniu šťastia môžeme nejako sami prispieť, ale radosť, tá sa nás zmocňuje sama. Šťastie nás teší, no radosť nás premieňa. Skúsenosť radosti nám umožňuje nazrieť do akejsi hlbšej a pravdivejšej reality. Narcista dokáže byť šťastný, no nikdy neprežije radosť, pretože sa nedokáže vzdať sám seba. Narcista si radosť nedokáže ani predstaviť. A práve v tom je nebezpečenstvo uviaznutia na prvej hore – človek si ani nedokáže predstaviť, čo mu druhá hora dokáže ponúknuť.

Chcem len zdôrazniť, že šťastie je fajn, no radosť je oveľa lepšia. Tak ako je druhá hora plnšou a bohatšou fázou života po pobyte na prvej hore, tak je radosť plnším a bohatším stavom presahujúcim hranice šťastia. A navyše, zatiaľ čo šťastie má tendenciu byť čiastkové a prchavé, radosť môže byť celistvá a stála. Čím viac sa oddáte kvalitnému životu so záväzkami, o to viac sa radosť stáva pevnejšou súčasťou vášho života, spôsobom myslenia a konania, ktorý si so sebou nosíte a vyžarujete na ostatných. Stane sa z vás radostný človek. Nech je v tejto knihe – podobne ako v živote – práve radosť našou Polárkou, naším ústredným navigačným bodom. Ak budeme mať namierené k radosti, trafíme na to správne miesto.

ÚROVNE RADOSTI

Je to už pár rokov, odkedy som sa stal zberateľom radosti. Respektíve, aby som sa vyjadril presnejšie, stal sa zo mňa zberateľ príbehov o radosti. Do svojej zbierky som začal zhromažďovať rôzne spomienky ľudí na chvíle, keď sa zdal život najviac – keď im život ponúkol chvíle najväčšieho naplnenia, zmysluplnosti a celistvosti.

Keď svojou zbierkou teraz prechádzam, uvedomujem si, že existujú rôzne vrstvy radosti. Tou prvou je radosť telesná. Prichádza vo chvíľach istej telesnej aktivity, častokrát zosúladenou s rytmom ostatných, kedy človek prežíva isté prúdenie. V knihe *Anna Kareninová* je scéna, v ktorej je Levin vonku s robotníkmi a spolu kosia trávu. Najskôr to Levinovi s kosou veľmi nejde, no potom naberie to správne tempo a necháva za sebou rovné a hladké pásy. *„A čím dlhšie Levin kosil, tým častejšie a častejšie prežíval chvíle zabudnutia, kedy už ruky nemávali kosou, ale sama kosa poháňala celé telo, plné vedomia a života, keď pravidelná a presná práca sa akoby zázrakom vykonávala sama bez toho, aby na to myslel. Boli to chvíle najväčšieho blaha.“*³

Takéto prúdenie je obzvlášť úžasné, ak ide o skupinové prúdenie, ktoré prežívate spolu s ostatnými členmi tímu či skupiny. Môj bývalý učiteľ histórie William McNeill to zažil, keď ho v roku 1941 nabrali do armády. Vo výcvikovom tábore jeho a ostatných vojakov naučili spolu pochodovať. Počas spoločných pochodov sa McNeilla zmocňovali zvláštne pocity: *„Slovami nedokážem popísať stav, ktorý mi spôsobovali tieto chvíle, keď sme pochodovali ako jeden. Spomínam si, že ma zachvátil pocit neuchopiteľného uspokojenia, presnejšie, bolo to, akoby som sám rástol, naberal väčšie rozmery, bolo to väčšie ako samotný život a to všetko len vďaka účasti na spoločnom rituáli.“*⁴

Ďalšou vrstvou radosti je skupinové vlnenie, akýsi spoločný oslavný tanec. V takmer všetkých kultúrach sa v priebehu histórie chvíle radosti slávil a zdôrazňovali rytmickým tancom. Túto časť píšem ráno po návrate zo svadby jedného z mojich dobrých priateľov, zhodou okolností ortodoxného žida. Po obrade sme spolu s ostatnými mužmi obkolesili ženícha a tancovali v kruhu za zvukov čoraz rezkejšej piesne. Boli sme tesne zomknutí, krúžili sme okolo neho a on, v epicentre tornáda, skákal hore a dolu v bláznivom opojení. Počas tanca ženích každú chvíľu vyvolával meno človeka – svojho starého otca, priateľa, či raz dokonca mňa – ktorý mal prísť za ním do stredu a pridať sa k jeho nadšenému poskakovaniu, burácajúcemu smiechu a iným prejavom radosti.

Zadie Smithová popísala zaujímavý zážitok, ktorý mala v istom londýnskom nočnom klube v roku 1999. Len tak tam chvíľu blúdila,